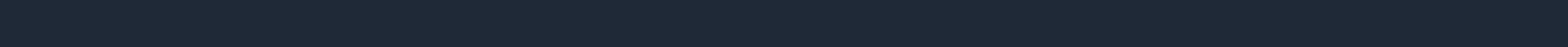

NACISTIČKI ZLOČINAC

Otvaraju se zapečaćeni dosjei o “Anđelu smrti”, zloglasnom Josefu Mengeleu

Historičari su više puta tražili pristup tim dosjeima, ali su švicarske vlasti do sada to odbijale

Autor: Fokus.ba Vremeplov 17.05.2026 19:59

Švicarska Federalna obavještajna služba saopćila je da će konačno otvoriti dugo zapečaćene dosjee o zloglasnom nacističkom ratnom zločincu Josefu **Mengeleu**, ali bez navođenja kada će to biti učinjeno, piše **BBC**.

Mengele je pobjegao iz Evrope nakon Drugog svjetskog rata, ali godinama kruže glasine da je boravio u Švicarskoj, iako je za njim bila raspisana međunarodna potjernica.

Historičari su više puta tražili pristup tim dosjeima, ali su švicarske vlasti do sada to odbijale.

Mengele je bio doktor koji je služio u njemačkom Waffen SS-u. Bio je raspoređen u logor smrti Auschwitz u nacistički okupiranoj Poljskoj, gdje je birao ljude za slanje u gasne komore – procjenjuje se da je tamo ubijeno oko 1,1 milion ljudi, uključujući približno milion Jevreja.

Poznat kao “Andeo smrti”, također je birao zatvorenike, prvenstveno djecu i blizance, za sadističke medicinske eksperimente, prije nego što bi ih poslao u smrt.

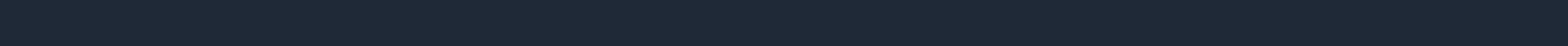
Nakon rata, Mengele je, kao i mnogi visoki nacisti, brzo promijenio i uniformu i ime.

Uz pomoć lažnog identiteta dobio je putne dokumente Crvenog krsta u švicarskom konzulatu u Genovi na sjeveru Italije, koje je iskoristio za bijeg u Južnu Ameriku.

Crveni krst je te dokumente namijenio hiljadama ljudi širom Evrope koji su nakon rata ostali raseljeni ili bez državljanstva, ali su ih uspjeli pribaviti i nacisti koji su bježali od krivičnog gonjenja, zbog čega se Crveni krst kasnije izvinio.

Veza sa Švicarskom

Iako je napustio Evropu 1949. godine, Mengele je 1956. bio na skijanju u švicarskim Alpama sa svojim sinom Rolfom. Ta informacija poznata je još od 1980-ih.

Zvanično, nakon toga ostatak života proveo je u Južnoj Americi.

Međutim, švicarska historičarka Regula Bochsler oduvijek se pitala da li se Mengele vratio ponovo, posebno nakon što je 1959. raspisana međunarodna potjernica za njim.

Bochsler je, istražujući moguću ulogu Švicarske kao tranzitne zemlje za naciste u bijegu, otkrila da je austrijska obavještajna služba u junu 1961. upozorila Švicarce da Mengele putuje pod lažnim imenom i da bi mogao biti na švicarskoj teritoriji.

Istovremeno, Mengeleova supruga iznajmila je stan u Cirihi i podnijela zahtjev za stalni boravak.

“Čini se da postoje dokazi da je Mengele planirao putovanje u Evropu 1959. godine”, rekla je historičarka za BBC. “Zašto bi gospoda Mengele iznajmila stan u Cirihi?”

Stan se nalazio u skromnom predgrađu, iako je porodica Mengele imala dovoljno novca za mnogo luksuzniji smještaj. Ipak, bio je blizu međunarodnog aerodroma.

Bochsler je uspjela vidjeti dosjee ciriške policije koji potvrđuju da je stan 1961. bio pod nadzorom; policija je čak zabilježila da je gospoda Mengele vozila svoj Volkswagen u pratnji neidentifikovanog muškarca.

Ali da li je to bio njen muž?

Hapšenje traženog ratnog zločinca, kakav je Mengele bio 1961. godine, bilo bi u nadležnosti švicarske savezne policije. Bochsler je 2019. zatražila pristup njihovim dosjeima u Švicarskom federalnom arhivu.

Zahtjev je odbijen. Dosjei su bili zapečaćeni do 2071. godine zbog nacionalne sigurnosti i zaštite šire porodice.

Bochsler nije bila ni prva ni posljednja kojoj je odbijen pristup. Historičar Gérard Wettstein pokušao je ponovo 2025. godine, ali je i njemu zahtjev odbijen.

“Djelovalo je apsurdno”, rekao je za BBC. “Dok god su zatvoreni do 2071, to podstiče teorije zavjere, svi govore: ‘Mora da nešto kriju.’”

Wettstein je osporio odluku na sudu, što je skup proces za koji je pokrenuo crowdfunding kampanju. “Prikupili smo 18.000 švicarskih franaka za samo nekoliko dana.”

Tada je Švicarska federalna obavještajna služba konačno promijenila stav. U saopćenju objavljenom ovog mjeseca, koje sugerira da potpuna transparentnost možda ipak neće brzo uslijediti, navedeno je: “Žalitelju će biti omogućen pristup dosjeu, uz uslove i zahtjeve koji tek trebaju biti definirani.”

Teorije zavjere

Nisu svi uvjereni da će dosjei otkriti mnogo o samom Mengeleu.

Sacha Zala, predsjednik Švicarskog društva za historiju, kaže da je “apsolutno siguran da nema ničega relevantnog o Mengeleu”, ali vjeruje da bi moglo biti referenci na strane obavještajne službe ili strane doušnike.

Do kraja 1950-ih izraelski Mossad aktivno je tragao za odbjeglim nacističkim ratnim zločincima, a Zala sumnja da su možda bili u kontaktu sa Švicarcima. To bi švicarskim vlastima dalo osnov da dosjee drže zatvorenim, jer se osjetljive informacije povezane sa stranim obavještajnim službama često cenzurišu.

Ali da li je samo spominjanje Mossada u vezi sa potragom za nacistima prije 70 godina zaista toliko osjetljivo?

“To pokazuje apsurdnost procesa deklasifikacije bez historijskog znanja”, smatra Zala. “Na taj način administracija je podsticala teorije zavjere.”

Drugi historičari, poput Jakoba Tannera, smatraju da tajnovitost oko dosjea više govori o Švicarskoj nego što će ikada otkriti o Mengeleu. “To je sukob između nacionalne sigurnosti i historijske transparentnosti, a prvo u Švicarskoj često prevlada.”

Tanner je bio član Bergierove komisije iz 1990-ih, koja je istraživala odnose neutralne Švicarske s nacističkom Njemačkom, posebno ulogu švicarskih banaka.

Dobro poznaje švicarsku osjetljivost i sram zbog njihove uloge u Drugom svjetskom ratu, kada su jevrejske izbjeglice vraćane sa granice, dok su švicarske banke zadržavale novac jevrejskih porodica koje su kasnije ubijene u nacističkim logorima. “Problem je za demokratsku državu što su ti dosjei i dalje zatvoreni”, tvrdi Tanner.

Ipak, smatra mogućim da je Mengele bio u Švicarskoj 1961. godine.

Traženi nacistički ratni zločinac Adolf Eichmann uhapšen je od strane Mossada u Argentini 1960. godine, a postoje dokazi da su drugi nacisti koji su pobjegli u Južnu Ameriku smatrali da ni tamo više nisu sigurni te da bi Evropa, gdje su im ostali prijatelji i rodbina, mogla biti sigurnija.

Tanner podsjeća da je Walter Rauff, još jedan traženi nacistički zločinac koji je pobjegao u Čile, boravio u Njemačkoj 1960. godine.

Jednom historičaru iz Bergierove komisije nakratko je bilo dozvoljeno da pogleda dio Mengeleovih dosjea 1999. godine, nakon čega je zaključio da je nemoguće dokazati ili opovrgnuti njegovo prisustvo na švicarskoj teritoriji. Međutim, to je bila tek kratka napomena u izvještaju od 24 toma o cijelom ratu. Dosjei su potom ponovo zapečaćeni, a historičar je preminuo prije sedam godina.

U međuvremenu nije određen datum objave dosjea, a formulacija Federalne obavještajne službe o “uslovima i zahtjevima” zvuči zloslutno za Wettsteina. “Bojim se da ćemo dobiti dosje koji će biti više crn nego transparentan”, rekao je.

Bochsler također strahuje da će dosjei biti teško cenzurisani. “Uopće ne vjerujem vlastima. Bojim se da će izgledati kao Epsteinovi dosjei. Zašto su ovi Mengeleovi dosjei toliko dugo bili zatvoreni?”

Mengele je decenijama bio predmet misterija, glasina i teorija zavjere.

Nikada nije uhapšen niti osuđen za svoje strašne zločine. Kada je umro u Brazilu 1979. godine, sahranjen je pod lažnim imenom.

Ipak, glasine su nastavile kružiti. Njegovo tijelo je ekshumirano 1985, a tek je DNK analizom 1992. potvrđeno da je riječ o njemu.

Strašni doktor iz Auschwitza bio je mrtav.

Ali da li je ikada bio u Švicarskoj? Jesu li ga Švicarci jednostavno previdjeli?

Jesu li zatvorili oči pred potencijalno neugodnim prisustvom kako bi izbjegli pažnju koju bi njegovo hapšenje izazvalo? Ili je, kao i mnogo toga vezanog za Mengelea, sve samo glasina?

“Možda nikada nećemo saznati pravu istinu”, kaže Wettstein. “Nikada nećemo znati da li je bio ovdje ili nije... ali možda ćemo barem dobiti nešto jasniju sliku.”